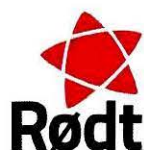

FORSKJELLS- NORGE 2015

AV ANALYSEUTVALGET I RØDT

FORSKJELLS-NORGE 2015

AV ANALYSEUTVALGET I RØDT

Dette innholdet er et resultat av diskusjoner og arbeid i Rødts analyseutvalg våren 2015.

Bidragstere: Lars Gunnesdal, Mirjam Sorge Folkvord, Unni Kjærnes, Halvor Langseth, Marie Sneve Martinussen, Fredrik V. Sand, Snorre Log Skage, Stein Stugu, Maren Toft, Beate Sletvold Øistad, Iver Johansen Aastebøl

Omslag: Ole Mjelstad

INNHold

1. Fire faktaark om forskjells-Norge av Marie Sneve Martinussen	s. 3
2. Holdninger til velferd, skatt og ulikhet i Norge av Lars Gunnesdal	s. 8
3. Noen tanker om prekariatet. Den «nye» farlige klassen?
av Beate Sletvold Øistad og Mirjam Sorge Folkvord	s. 18
4. Jakten på forskjells-Norge av Fredrik V. Sand	s. 20
<i>Bonusspor A: Forskjells-Norge</i> av Marie Sneve Martinussen	s. 26
<i>Bonusspor B: Det Jonas ikke sier</i> av Bjørnar Moxnes	s. 27

«Det gjelder å ha et godt politisk kart over terrenget vi skal gå i. Det gjelder å ha en god analyse av samfunns-kraftene der vi skal arbeide politisk.»

I 2011 kom Rødt-heftet «Slik er det her jeg bor. Arbeidsoppgaver for kartlegging og analyse av lokalsamfunn» skrevet av Finn Olav Rolijordet. Heftet viser hvordan Rødt i lokalsamfunnet kan kartlegge arbeidslivet og kapitalen, og analysere det dominerende partiet. I tillegg gir det råd til hvordan man kan legge opp arbeidet og trekke kloke beslutninger og initiativ ut av det.

Anbefalt lesning for alle som skal drive valgkamp for Rødt lokalt!

«Slik er det her jeg bor. Arbeidsoppgaver for kartlegging og analyse av lokalsamfunn» finner du på rødt.no/slikerdet

FIRE FAKTAARK OM FORSKJELLS-NORGE

AV MARIE SNEVE MARTINUSSEN

BARNEFATTIGDOM

Stadig flere norske barn vokser opp i familier med inntekt under den definerte fattigdomsgrensa. Tabellen under viser hvordan både antall barn og den prosentvise andelen har økt i perioden 2006 – 2013.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Andel	7,0 %	7,3 %	7,6 %	7,7 %	7,7 %	7,6 %	8,0 %	8,6 %
Antall	67 300	70 000	72 700	73 800	74 300	73 900	78 200	84 300

Barn med innvandrerbakgrunn er sterkt overrepresentert i denne gruppen, og står også for det meste av økningen de siste årene. Disse barna utgjør om lag 12 prosent av alle norske barn, men over 50 prosent av barna som vokser opp i fattige familier.

Den geografiske fordelingen er også svært skjev. I Oslo er over 16 prosent av alle barn definert som fattige, mens andelen i Sogn og Fjordane er litt under 6 prosent.

Familier med inntekt under fattigdomsgrensa består hovedsakelig av enslige forsørgere og par med barn under 6 år.

DEFINISJONER:

Definisjonen som brukes om fattige familier, eller lavinntektsfamilier, er en familie som har en samlet inntekt på under 60 % av det som er medianinntekten i Norge. Det vil si at fattigdomsgrensa ikke er et fast tall, men øker når inntektsnivået ellers øker. For 2013 var inntektsgrensene:

- For to voksne og to barn: Til sammen 412 000 kroner som de fire skal dele på, etter skatt.
- For en enslig forsørger med to barn: 314 000 kroner etter skatt.

SSB definerer barn med innvandrerbakgrunn som barn som enten har innvandret til Norge eller er født i Norge av foreldre som har innvandret. Disse barna utgjør om lag 12 prosent av alle norske barn, men over 50 prosent av barna som vokser opp i fattige familier.

Støtteordningene for barnefamilier har sakte men sikkert blitt redusert de siste tiårene. Småbarnstillegget i barnetrygden har blitt fjernet og søskentillegget redusert. I tillegg har selve barnetrygden reelt sett blitt redusert, i og med at den ikke er oppjustert i tråd med prisveksten. Beregninger fra SSB viser at dagens barnetrygd hadde vært på 36 000 kroner i året for en enslig forsørger med ett barn, mot dagens 23 000 kroner, dersom den hadde blitt justert på samme måte som andre støtteordninger.

Kilde:

Statistikken er hentet fra SSB. Du kan lese mer i artikkelen "Flere økonomisk utsatte barn" av Jon Epland og Mads Ivar Kirkberg på [ssb.no: http://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/flere-okonomisk-utsatte-barn](http://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/flere-okonomisk-utsatte-barn)

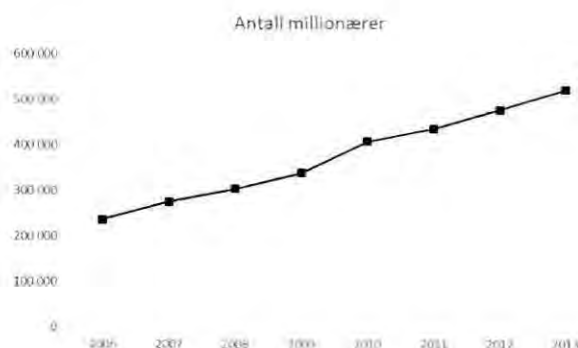
RIKDOM: FORMUE OG INNTEKTER

I samme periode som barnefattigdommen har økt, er antallet norske millionærer mer enn doblet. Nedenfor vises utviklingen for perioden 2006 – 2013.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Antall	236 158	276 058	303 262	337 809	406 234	433 608	474 426	519 547

I 2013 var altså over hver tiende nordmann millionær.

Disse tallene er basert på ligningsoppgaver, og teller personer med nettoformuer over en million kroner. Nettoformuer er summen av alle bankinnskudd, verdipapirer og fast eiendom minus gjeld. Det er viktig å vite at fast eiendom regnes etter likningsverdi, ikke markedsverdi. For boligen man selv bor i er likningsverdien 25 prosent av markedsverdien, mens det for andre boliger man eier oppgis 70 prosent av markedsverdien.

Også antallet milliardærer har økt i perioden: Fra høsten 2005 til høsten 2013, de åtte årene med rødgrønn regjering, ble antallet nordmenn med over 1 000 000 000 kroner i formue mer enn doblet. I 2005 var det 86 norske milliardærer. I 2013 hadde dette tallet for første gang steget til 200.

I perioden etter 1990 har inntektsforskjellen mellom den rikeste 1 prosenten og gjennomsnittet økt mye kraftigere i Norge enn i USA. I 2014 tjente den rikeste prosenten i gjennomsnitt over 2,3 millioner kroner hver, mens de "fattigste" 90 prosentene hadde i gjennomsnitt en inntekt på 235 000 kroner i året.

Forskning på nordmenn i aldersgruppen 37–40 viser også at arv har stadig mer å si for konsentrasjonen av rikdom. Blant den ene prosenten med høyest formue i dag, har over 25 prosent av dem foreldre som også tilhørte den øverste prosenten. For den øverste 0.1 prosenten er tallet 60 prosent. Disse andelene har økt siden begynnelsen av 90-tallet, et tydelig tegn på at formuene samles på få hender, og at arv fra tidligere generasjoner blir en stadig viktigste faktor for å forklare dagens formuer.

Kilder:

<http://www.kapital400.no/>

En enkel oversikt over skattetall og millionærer finnes på

http://www.dagbladet.no/2014/10/17/nyheter/innenriks/okonomi/skattelistene/skattelistene_2013/35784986/

<http://www.dn.no/nyheter/politikkSamfunn/2014/01/22/norges-en-prosent-rikeste-har-blitt-tre-ganger-sa-rike-pa-18-ar>

Marianne Nordli Hansen (2014) «Self-made wealth or Family Wealth»

Anbefalt lesing: Manifest-rapporten "Det nye Norge" fra 2011.

SKATTEKUTT

Det beste beviset på at det er mulig å føre en aktiv politikk mot forskjells-Norge er å se på hvordan dagens regjering driver en minst like aktiv politikk for å forsterke forskjellene.

Formålet med skatte- og avgiftssystemet er både å finansiere offentlige velferdsgoder og å bidra til økonomisk omfordeling. Når regjeringa kutter i skattene reduseres størrelsen på det offentlige budsjettet, statsbudsjettet, og muligheten for å finansiere fellesløsninger blir mindre. Når skatteuttene i tillegg gis til de som har mest fra før av, gir dette enda større utslag i å forsterke forskjells-Norge.

Den mørkeblå regjeringen har kuttet skattene i to runder, i forbindelse med Statsbudsjettet for 2014 og 2015. I begge omgangene har KrF og Venstre "dempet" kuttene gjennom sine forhandlinger. Under følger en oversikt over de kuttene som har vært Høyre og Frps opprinnelige forslag, og dermed uttrykk for deres politiske ståsted:

Forslag til skatteutt	Utgjør årlige kutt i statsbudsjettet på:
Arveavgiften fjernes	1 975 millioner
Formueskatten reduseres fra 1,1 % til 1,0 % , samt øke bunnfradraget til 1 mill (2014)	1 595 millioner
Formueskatten reduseres fra 1,0 % til 0,75 % , samt øke bunnfradraget til 1,2 mill (2015)	4 130 millioner
Skattesats for alminnelig inntekt redusert fra 28 % til 27 %	10 540 millioner
Selskapsskatt redusert fra 28 % til 27 % (Opprinnelig foreslått av den rødgrønne regjeringa)	2 600 millioner
Utvidet BSU-ordning	270 millioner
Andre skatte og avgiftsletter i 2015	4 070 millioner

De viktigste endringene fra denne oversikten til de statsbudsjettene som ble vedtatt i Stortinget (etter forhandlinger med KrF og Venstre) er at formueskatten ble redusert til 0,85 % og ikke 0,75 % slik regjeringen foreslo.

Noen tall om fordelingen av skatteuttene som ble foreslått i statsbudsjettet for 2015:

- De 5 % rikeste fikk 49 % av skattelettene.
- En person med gjennomsnittlig inntekt fikk 1000 kroner i skattelette, mens landets 10 rikeste fikk i snitt 12,5 millioner kroner hver.
- Kuttene i formueskatten alene (4,1 mrd) ville vært nok til å finansiere gratis tannhelse til alle.

Kilder:

Statsbudsjettet 2014 og 2015

Kostnad tannlegereform: <http://www.abcnyheter.no/nyheter/2009/04/21/87454/snart-kan-du-gjore-det-gratis>

GEOGRAFISKE FORSKJELLER

Systematiske forskjeller får geografiske utslag. På flere områder er det stor ulikhet mellom norske kommuner og fylker, som for eksempel i inntektsfordelingen for husholdninger. Under vises fordelingen mellom fylker i 2013.

Samlet inntekt for husholdningen, etter skatt, 2013	
Rogaland	854 600
Akershus	853 000
Hordaland	760 700
Oslo	728 500
Møre og Romsdal	727 300
Buskerud	719 200
Sogn og Fjordane	718 600
Sør-Trøndelag	711 100
Vest-Agder	706 000
Aust-Agder	693 900
Vestfold	692 700
Troms	689 600
Nord-Trøndelag	669 300
Nordland	668 000
Telemark	661 800
Finnmark	659 900
Østfold	659 600
Oppland	643 800
Hedmark	630 900

En gjennomsnittlig familie i Rogaland har altså mer enn 35 % høyere inntekt enn en gjennomsnittlig familie i Hedmark.

Hvis man også ser på forventet levealder er de geografiske forskjellene store. En mann i Sogn og Fjordane kan regne med å leve i 3,4 år lengre enn en mann i Finnmark.

Men ulikhetene på fylkesnivå skjuler de største skillelinjene, som er å finne i de største byene. Oslo er som landets største by, også der hvor forskjells-Norge tydeligst kommer til syne. Over 16 prosent av alle barn i Oslo vokser opp i fattigdom, det dobbelte av landsgjennomsnittet på 8,8 prosent. Samtidig finner vi desidert flest millionærer og milliardærer i hovedstaden. På en internasjonal oversikt over hvilke byer hvor tettheten mellom dollar-millionærer er størst kom Oslo på 7.plass, like etter London og New York (for å være millionær i dollar må du ha 7,7 millioner norske kroner). Du finner det høyeste antallet med lavinntekt i Oslo.

Forskjellene i levealder er også størst internt i storbyene, med «rekord» i Oslo hvor den gjennomsnittlige levealderen for menn er 8,8 år lavere i bydelen Sagene enn i nabobydelen Vestre Aker.

Dette sammenfaller også med økonomiske forskjeller: OECD har utarbeidet en rapport som sier at de regionale forskjellene i husholdningenes inntektsnivå er små i Norge. Derimot er det stor variasjon i graden av inntektsulikhet innenfor hver enkelt norsk region, klart større enn i mange andre land, og dette gjelder særlig hovedstadsområdet.

Kommuner med under 20.000 innbyggere er det eneste nivået i norsk politikk hvor faglærte og ufaglærte arbeidere pluss de som jobber i primærnæringene ikke er underrepresentert sammenlignet med gjennomsnittlig andel av befolkninga på nasjonalt nivå.

Kilder:

<http://www.hegnar.no/okonomi/artikkel511588.ece>

http://www.fhi.no/eway/default.aspx?pid=239&trg=Content_7242&Main_6157=7239:0:25,8904&MainContent_7239=7242:0:25,8929&Content_7242=7244:110610::0:7243:2::0:0#eHandbook1106105

<https://www.ssb.no/statistikkbanken/SelectVarVal/saveselections.asp>

<http://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/store-regionale-forskjeller-i-husholdningsinntekt-innenfor-oecd>

Elite og klasse i et egalitært samfunn (Universitetsforlaget)

HOLDNINGER TIL VELFERD, SKATT OG ULIKHET I NORGE

Av Lars Gunnesdal

Det er en utbredt oppfatning i Norge at vi har små forskjeller og at alle har relativt like muligheter. Dette stemmer – sammenlignet med andre land – men også i Norge har ulikheten økt de siste tiårene. Ulikhet er et resultat av mange faktorer, blant annet skjeve maktforhold i arbeidslivet. Men innretningen på skattesystemet er også viktig. Hva bør Rødt legge til grunn for sin politikk og retorikk på dette området? Og hvordan skille seg fra de etablerte partiene og spille en unik rolle?

I dette notatet har vi samlet statistikk og forskning om folks holdninger til økte skatter, både som et virkemiddel for omfordeling og for å finansiere et godt velferdstilbud:

- Det er gjennomgående en **betydelig majoritet** på rundt 60-70 prosent i den norske befolkning som er for sterkere omfordeling og høyere skatter, særlig på høye inntekter.ⁱ
- Denne oppslutningen varierer over tid, og ulike undersøkelser gir litt varierende resultater (se svar fra Valgundersøkelsen bakerst), med gjennomgående høy støtte i et lengre perspektiv.ⁱⁱ
- Forskning viser også at folks oppslutning om økte skatter **styres av oppfatninger** om graden av ulikhet og av den enkeltes plass i inntektshierarkiet, **ikke kunnskap om faktiske forhold**.
- Undersøkelser viser at folk flest på ingen måte er klar over hvor skjevt særlig formue er fordelt i Norge i dag. **Økt kunnskap om nivået på ulikhet** kan derfor tenkes å påvirke folks politiske ståsted og skape aksept for økte skatter og et ønske om mer omfordeling.

«ULIKHETSFORNEKTERE»

Det er mye som tyder på at høyresiden har tatt innover seg disse sammenhengene. Det er naturlig å se for seg at dette ligger bak forsøk på å skape usikkerhet om utviklingen, med nedtoning av de faktiske forhold (i USA snakkes det nå om hvordan høyrevridde aktører framstår som «ulikhetsfornektere», på samme måte som i klimaspørsmålet).ⁱⁱⁱ Få aktører argumenterer åpent for økt ulikhet. Der det likevel er en tydelig konsekvens av politiske avgjørelser (eksempelvis å senke formuesskatten), pakkes det gjerne inn i en variant av «trickle down», at det på sikt vil komme hele samfunnet til gode.

Man ser også den litt mer raffinerte varianten i den norske debatten, der man velger å betvile behovet for økte skatter:^{iv} Hvorfor øke skattene dersom ulikheten *kanskje* ikke har økt så mye som enkelte hevder, og uansett ikke har økt like mye som i USA? Som Civita skriver i kjølvannet av debatten rundt boka til Thomas Piketty: «Mens den rikeste prosenten i Norden (kanskje) har økt sin andel av inntektene i økonomien med to til fire prosentpoeng siden 1970-tallet, har den rikeste prosenten i USA økt sin andel med 10–15 prosentpoeng. Det er ingen grunn til å innføre radikalt ny politikk i Norge for å hindre en utvikling som så langt ikke ser ut til å skje.»^v

FORSKNING OM ULIKHET: POLITISK STÅSTED PÅVIRKES AV DET FOLK TROR

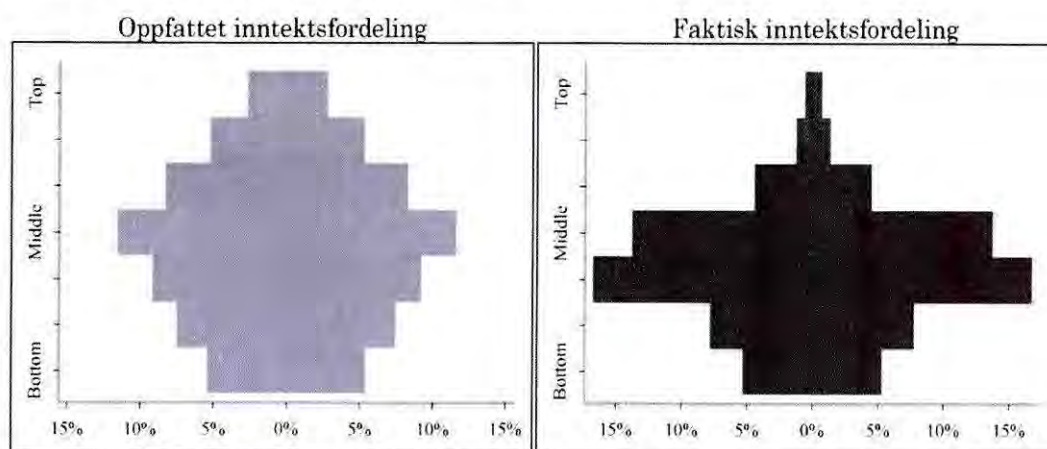
i) Forsker Alexander Cappelen med masterelever har forsket på effekten faktainformasjon om ulikhet har på folks holdninger til skatt.^{vi} Konklusjonen er at «velgere godtar lave skatter for de

rike fordi de ikke vet hvor skjevt rikdommen er fordelt.» – Forskningsprosjektet viser hva venstresida sin strategi bør være i kampen mot å fjerne formuesskatten: Vil de skattlegge de rikeste hardere, **må de informere velgerne om hvor rike de er**, sier NHH-professor Alexander Cappelen. «Virkelighetsforståelse er helt sentralt i politikken, også i skattediskusjonen», sier han.

ii) Den franske økonomen Gabriel Zucman har forsket på det store omfanget av skjulte formuer i USA og Europa, og viser at den reelle fordelingen av formue er skjevare enn antatt. Han sier: «Hvis ulikheten er høyere enn vi har trodd, kan det kanskje påvirke folks mening om hvor høye toppskatter vi burde ha og i hvilken grad vi burde benytte andre virkemidler, slik som en skatt på formue.»^{vii}

iii) Niehues (2014)^{viii} ser på sammenhengen mellom ønsket om mer omfordeling og «perceived inequality», altså hvor store forskjeller folk tror det er i et land. Artikkelen finner liten sammenheng mellom det målte nivået på faktisk ulikhet i en gruppe land og folks samtykke i påstanden om at inntektsforskjellene i landet er for store. Derimot er det en klar og tydelig sammenheng med hvor mye ulikhet folk *tror det er*.

Figuren under er basert på de norske svarene i denne undersøkelsen. Figuren til venstre viser hvordan nordmenn svarer at de *tror* inntektsfordelingen er i Norge fordelt på 7 ulike inntektsgrupper. Den antyder at nordmenn har en ganske optimistisk oppfatning av samfunnsstrukturen, med en stor «middelklasse» og relativt få fattige/rike. Den faktiske fordelingen til høyre viser at vi har en relativt liten elite på toppen, men også at avstanden til toppen er større enn folk tror (færre er i realiteten på trinn 1-3, mens flere er på 4-5 enn det folk tror. Den største gruppa ligger under middels).

Source: EU-SILC; ISSP

iv) En fersk forskningsartikkel (Gimpelson og Treisman, 2015)^{ix}, har lignende konklusjoner som forskningen over:

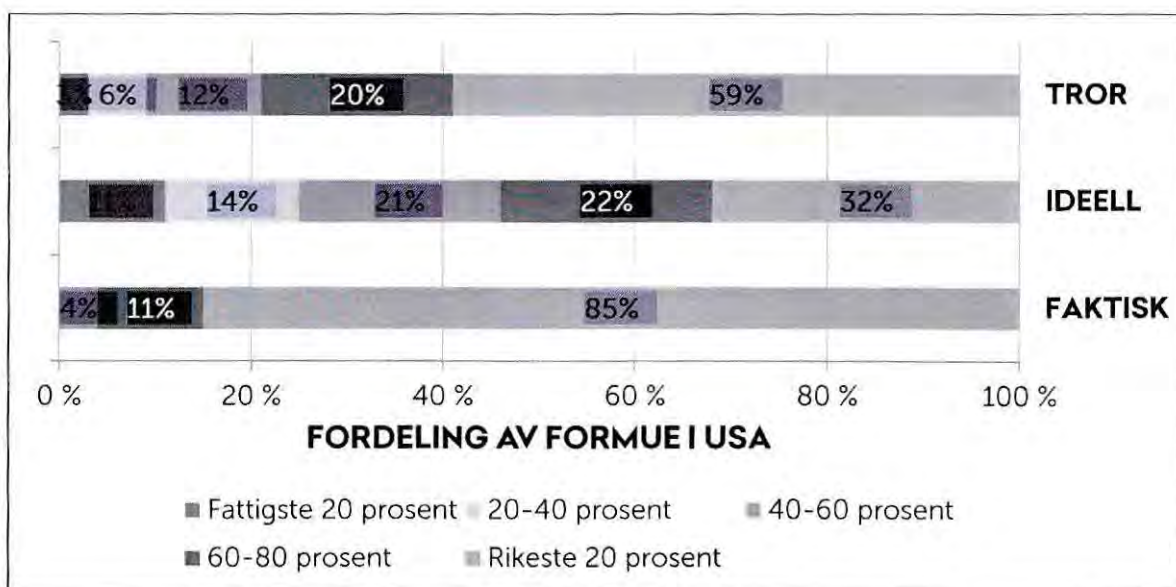
- Teorier om at folks politiske ståsted er påvirket av nivået på ulikhet antar som regel at velgerne **har god informasjon** om nivået på de eksisterende forskjellene i et samfunn, om de har økt eller blitt mindre over tid, og at de vet omtrent hvor i inntektsfordelingen de selv befinner seg. En lang rekke internasjonale spørreundersøkelser viser at svarene folk avgir når de blir spurt om slike spørsmål bare treffer marginalt bedre enn *tilfeldig gjetting*.
- Derfor er det i praksis folks personlige «**verdensbilde**» og **virkelighetsoppfattelse** som farger politiske preferanser. Dette formes av media og av den politiske debatten, men

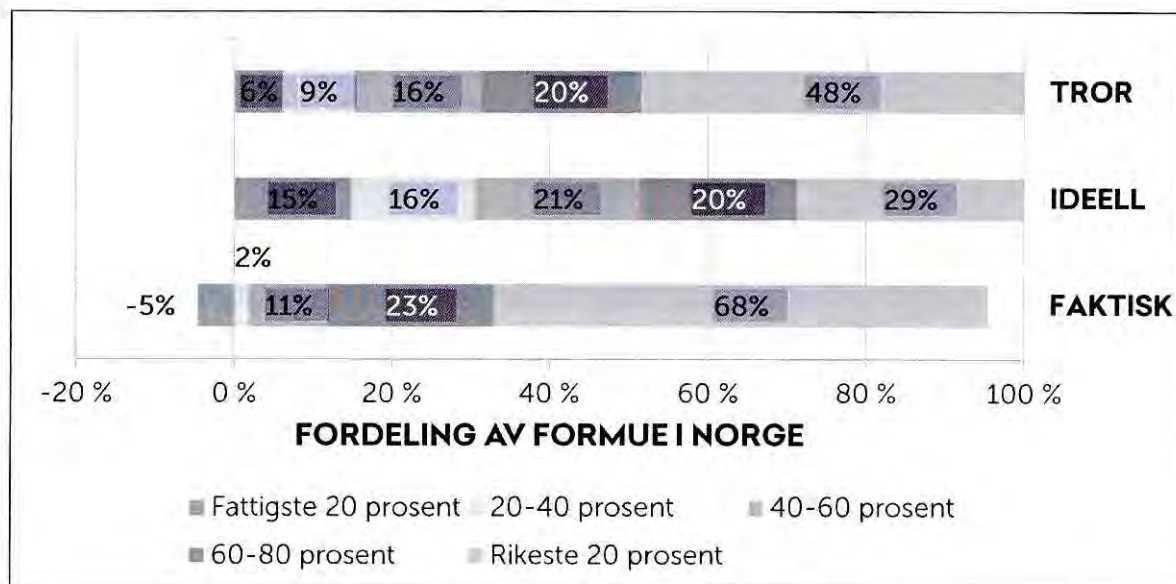
er også et resultat av ideologi^x og av egne erfaringer (eks. bor i nabolag med små/store forskjeller, lønnsstrukturen på arbeidsplassen).

- «Alle» tror de er middelklasse. Både de fattige og de rike tror/hevder de ligger rundt midten.
- I Norge tror de spurte i snitt at butikkansatte tjener 50 prosent mer enn de faktisk gjør. Samtidig tjener norske toppledere 4 ganger mer enn det de spurte tror de gjør.

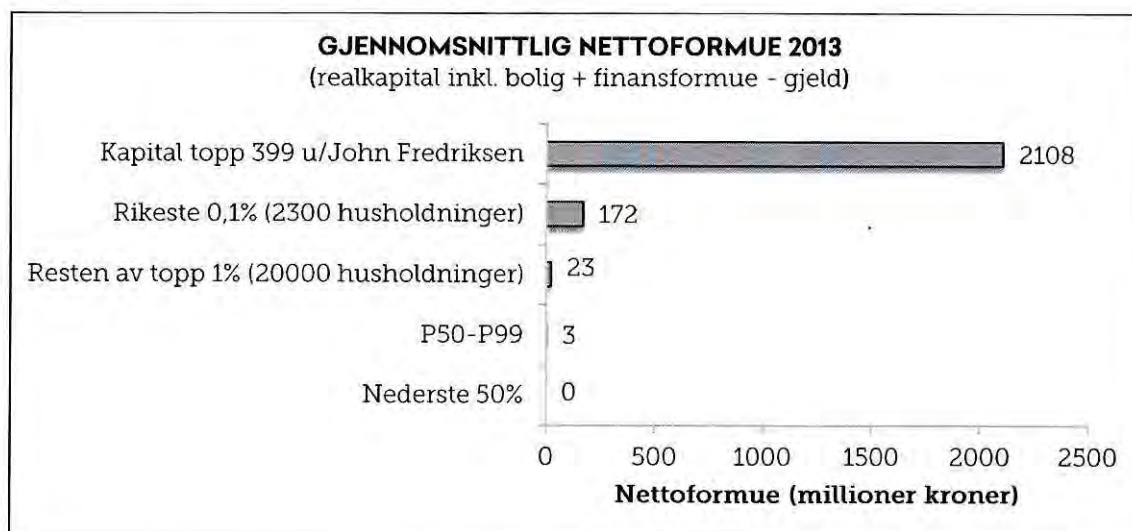
v) En mye omtalt amerikansk undersøkelse (Norton og Ariely, 2011) spurte et representativt utvalg om hvordan de trodde samlet formue var fordelt mellom fem like store husholdningsgrupper i befolkningen (skalaen "Tror" i figuren under) og om hvordan de mente at fordelingen burde være (skalaen "Ideell"). Dette ble sammenlignet med den faktiske fordelingen.^{xi} De fant at folk *dramatisk undervurderte* graden av ulikhet og det gjennomgående var et ønske om en betydelig jevnere fordeling enn den man trodde gjaldt. Det var også en bred konsensus – også blant de med høy inntekt, og blant republikanerne i utvalget – om å ønske en jevnere fordeling enn den eksisterende.

Denne undersøkelsen har blitt gjentatt i Norge av Agenda^{xii} (se faktisk fordeling av formue på neste side), i Sverige av Aftonbladet^{xiii} og i Danmark av Cevea^{xiv}. Resultatene viser at misforholdet mellom oppfatning og virkelighet er store i alle undersøkelsene, og den viser at formue bare er litt jevnere fordelt i Skandinavia. Realiteten er at store deler av befolkningen, bl.a. pga stor gjeld ikke eier noe som helst. I Norge har 20-30 prosent av nordmenn negativ nettoformue^{xv}, i Danmark omtrent 40 prosent. Svarene i USA og Norge er vist i figurene under (tabell med alle resultater bak).

Under følger en annen måte å presentere den faktiske fordelingen av nettoformue i Norge (2013). Den er som nevnt langt skjevere enn folk tror, da omtrent 50 prosent av befolkningen i snitt har ca. null i nettoformue.^{xvi}

HVORFOR HØYERE SKATT?^{xvii}

Det er viktig å skille mellom skattens ulike omfordelende mekanismer:

- Mellom folk: Progressiv skattlegging bidrar til mindre forskjeller mellom folk etter skatt og reduserer maktforskjeller.
- Fra privat til fellesskap: Økte skatter reduserer omfanget av det private forbruket og frigjør ressurser som kan brukes på fellesskapsløsninger.
- Arbeidstid/miljø: Med et høyere skattenivå kan vi arbeide færre arbeidstimer og redusere det private forbruket, og samtidig opprettholde nivået på velferden (ikke diskutert videre her).

Oppslutningen om velferdsordningene er svært høy i Norge, og generelt noe høyere enn viljen til å betale for dem. Det er også klart større oppslutning om høyere skatter for de rike enn for lave/vanlige inntekter (se figurer vedlagt). Selv om omfordeling og begrensning av ulikhet også er gjennomgående populært i befolkningen, kan en skattepolitikk for å «flå de rike», som mange sikkert ser på som Rødts kjennetegn, likevel kanskje oppfattes som noe ensidig for mange potensielle Rødt-velgere, sammenlignet med en skattepolitikk som har som mål å sikre et godt offentlig tjenestetilbud. I alle tilfeller er det neppe tilstrekkelig.

Det betyr ikke at det ikke er viktig å argumentere for hardere skattlegging av de aller rikeste, men det er viktig å være klar på hva som er **målet** med en slik politikk. I kjølvannet av Thomas Pikettys bok *Kapitalen i det 21. århundret*, har ulike måter å skattlegge de superrike fått fornyet aktualitet. Høye marginalskatter på inntekt, skatt på aksjeutbytte og finanstransaksjoner, skatt på formue, arv og eiendom er alle ypperlige virkemidler for å redusere ulikhet.^{xviii} Det er også viktige virkemidler for å motvirke **dynastidannelser** og etablering av et permanent elitesjikt i befolkningen, der privilegier og makt går i arv, som kanskje er Pikettys hovedpoeng. At sterk konsentrasjon av formue og makt også er et potensielt demokratisk problem, da rikdom lett kan omsettes i politisk innflytelse, kan også være noe mange stiller seg bak.

Det kan være fristende å tenke at skattlegging av store formuer og høye inntekter også skal brukes til å skaffe ressurser til å opprettholde og utvide dagens velferdsstandard når eldrebølgen slår inn. Slike «rikmannsskatter» er derimot neppe tilstrekkelige til dette formålet. En politisk retorikk som baserer velferdsfinansiering på økt skattlegging av de rike vil trolig fort komme til kort: De rike i Norge er rett og slett ikke så rike.^{xix}

- Mesteparten av statens inntekter kan sies å komme fra «folk flest»: Den regressive (like høy prosent uavhengig av inntekt) moms gir statskassa 20 ganger større inntekter enn den sterkt progressive formuesskatten, som primært betales av svært rike individer.
- Personer med «vanlig inntekt» på under 750 000 kroner (91 prosent av befolkningen) stod for 63 prosent av inntektsskatten i 2013.^{xx} (og denne gruppa betaler trolig til sammen inn mer i moms enn de aller rikeste)

Et solid fundament for offentlige finanser i framtiden er avhengig av et styrket bidrag fra «folk flest», og er ikke noe som kan løses med mer progressiv beskatning alene.^{xxi} Skattlegging handler altså ikke bare om «Robin-Hood»-politikk, men også om hvordan og hvorfor vi skal betale for helt sentrale samfunnsområder kollektivt og solidarisk.

I tiårene framover vil velferdsbehovene øke i takt med en aldrende befolkning. Dette er i stor grad arbeidsintensive tjenester som i tillegg vil stige i pris relativt til annen vareproduksjon (jf. «Baumols lov»),^{xxii} Folk vil trolig være villig til å betale for slike tjenester med **en større andel** av inntekten sin i framtiden. Det politiske veivalget Norge står overfor er med andre ord ikke om en vil bygge ut velferdstjenestene eller ikke.^{xxiii} Valget står mellom om en vil la økte tjenestebehov ivaretas gjennom felleskapsløsninger, eller på en privat måte, der størrelsen på egen lommebok vil avgjøre. De som mangler denne private kjøpekraften, vil sitte igjen med et svekket offentlig tilbud.

Faren dersom det offentlige tjenestetilbudet blir underfinansiert over tid, er at de som har råd til det, vil gå til anskaffelse av slike tjenester fra private tilbydere. Det finnes allerede i dag et voksende marked for private og kommersielle velferdstjenester. For eksempel øker utbredelsen av private helseforsikringer, særlig som et frynsegode for de som har en (godt betalt) jobb. Over tid vil dette føre til at innflytelsesrike velgergrupper ikke lenger vil ha den samme nytte av de offentlige tilbudene. De vil tvert imot ha betydelige utgifter til private

tjenester, noe som kan føre til at det politiske flertallet i befolkningen for offentlig, skattefinansiert velferdssystem smuldrer vekk.

Som tallmaterialet i dette notatet viser, synes det ikke å mangle politisk vilje i den norske befolkningen til å forsvare fortsatt sterk felleskapelig velferd. Civitas og andre høyresideaktørers påstand om at vi må kutte i velferden i dag, fordi vi ikke vil ha råd til det økte behovet og større krav til kvalitet i framtiden, faller på sin egen urimelighet. Folkeviljen kommer imidlertid bare til sin rett hvis dette besvares med å stille tilstrekkelige ressurser til rådighet for virksomhetene som faktisk utøver velferdstjenestene. Den mest alvorlige utfordringen framtidens velferd i Norge er derfor en vedvarende underfinansiering av de norske velferdsordningene. Skal vi unngå dette krever det trolig en betydelig styrking av skattenivået over tid.^{xxiv}

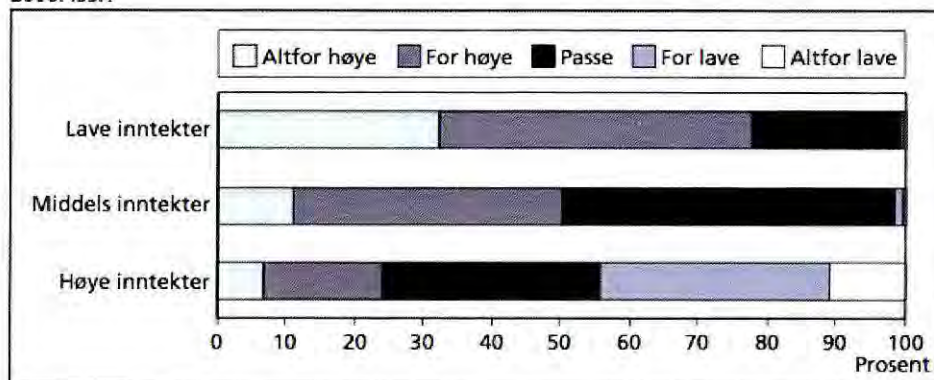
VEDLEGG:

NORSKE MENINGSMÅLINGER OM SKATT OG ULIKHET. UTVIKLING OVER TID.

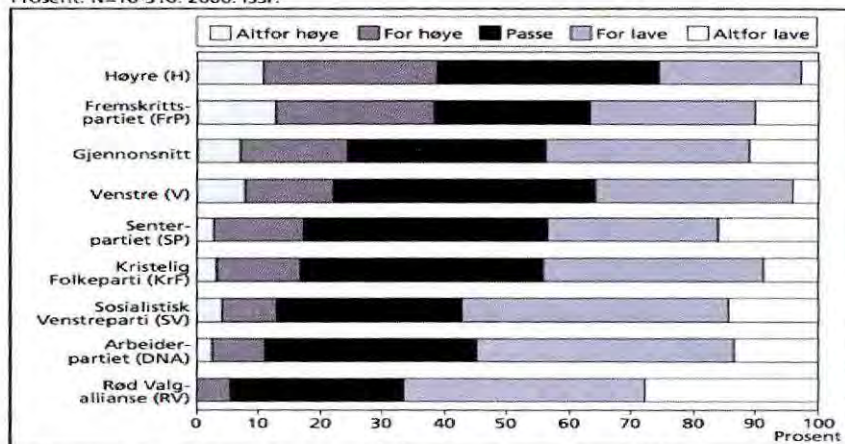
«HOLDNINGER TIL OFFENTLIG SEKTOR» (BOGEN OG SEIP, FAFO, 2009)^{xxv}

- Befolkningen var i 2008 villig til å betale mer skatt til mange samfunnsområder dersom den visste at den økte skatten kom det konkrete samfunnsområdet til gode. Befolkningen er særlig villig til å betale mer når det skal gå til helsetjenester, utdanning og eldreomsorg.^{xxvi}
- Befolkningen er i 2008 mer uenig i påstanden om at «*det offentlige burde begrense sin virksomhet for at skattetrykket ble lavere*» enn den var i 1992. Andelen som var helt/delvis uenig med påstanden økte fra 42 til 44 prosent. Andelen som var helt/delvis enig i at det offentlige burde begrenses sank fra 48 til 30 prosent. Befolkningen synes å ha blitt noe mindre opptatt av redusert skatt.
- Et flertall av R, SV og Ap sine velgere mente i 2006 at skattene på høye inntekter var for lave. Bare 25 prosent blant alle partiers velgere syntes skattene på høye inntekter var for høye.^{xxvii}
- Nyere Fafo-tall (se note 1) viser at oppslutningen om et høyt skattenivå har styrket seg de siste 15 årene, mens ønsket om lavere skatt har sunket tilsvarende. Andelen som i dag synes at vi burde «opprettholde eller øke skattene» er over 80 prosent.^{xxviii}

Figur 3.10 Hvordan vil du beskrive skattenivået i dag, for dem med lave inntekter, middels inntekter og høye inntekter? Prosent. Kategorien *vet ikke* er ikke tatt med. N=1262–1289. 2006. ISSP.

Figur 3.13 Holdning til skattenivå for dem med høy inntekt, fordelt etter partitilhørighet. Prosent. N=18-310. 2006. ISSP.

OPPSLUTNINGEN OM SKATT OG OMFORDELING I DEN NORSKE BEFOLKNINGEN OVER

TID:^{xxix}

År	Valgundersøkelsen 2001-2009	Helt enig	Nokså enig	Både og	Nokså uenig	Helt uenig	Vil/vet ikke
2001-05	«Hovedoppgave for myndighetene å minske forskjeller»	37,6	34,3	4,4	15,6	7,8	0,4
2001-09	«Hovedoppgave for myndighetene å minske forskjeller»	31,1	36	4,9	18,9	8,2	0,9
2009	«Hovedoppgave for myndighetene å minske forskjeller»	23,2	36,3	7,4	22,3	9,9	0,8
2001-05	«Høye inntekter burde beskattes hardere»	40,2	31,1	2,9	13,9	11	0,9
2009	«Høye inntekter burde beskattes hardere»	19	30,2	6,1	28,5	14,3	1,9
2001-05	«Godta større lønnsforskjeller»	15,6	27	4,8	23,5	28,4	0,6
2009	«Bør godta større lønnsforskjeller»	12,7	25,2	6,7	32	22,7	0,7
2001-09	«Offentlige tjenester viktigere enn senket skatt»	38,1	31,1	5,9	15,5	8,1	1,3
2009	«Offentlige tjenester viktigere enn senket skatt»	40,1	31,8	5,8	14,4	6,5	1,4
2001-05	«Kommet langt nok i å redusere forskjeller?»	7,4	21,7	3,8	33,1	33,7	0,3
2009	«Formuesskatten bør avskaffes»	32,7	22,7	4,7	23,6	13,6	2,8
	ISSP, 2009						
2009	«Lønnsforskjellene i Norge er for store»	11,7	47,6	20,6	15,7	2,1	2,3
2009	«Myndighetenes ansvar å redusere lønnsforskjeller»	9,2	41,5	23,5	19,4	4,1	2,3
2009	«De rike bør betale mer skatt enn andre»	10,7	57,4	29,2	1,1	0	1,6
2009	«Skattenivået for de rike er for høyt»	4,5	18,5	33,1	31,5	5	7,3

ALLE SVARENE PÅ NORTON-ARIELY-UNDERSØKELSEN I USA OG SKANDIANAVIA:

Fordeling av formue:	USA			Norge			Sverige			Danmark		
	Tror	Ideell	Faktisk	Tror	Ideell	Faktisk	Tror	Ideell	Faktisk	Tror	Ideell	Faktisk
Fattigste 20%	3 %	11 %	0 %	6 %	15 %	-5 %	9 %	14 %	-6 %	0 %	5 %	-28 %
2	6 %	14 %	0 %	9 %	16 %	2 %	13 %	17 %	0 %	5 %	10 %	-2 %
3	12 %	21 %	4 %	16 %	21 %	11 %	17 %	20 %	3 %	10 %	15 %	2 %
4	20 %	22 %	11 %	20 %	20 %	23 %	22 %	23 %	16 %	25 %	30 %	22 %
Rikeste 20%	59 %	32 %	85 %	48 %	29 %	68 %	39 %	26 %	87 %	60 %	40 %	113 %

Økende støtte til velferdsstaten for alle inntektsgrupper (basert på hvor man tror man befinner seg i forhold til alle andre. (Kilde: Bjelland (2012), tall fra Norsk Monitor)^{xxx}

NOTER

ⁱ http://www.fafoarkiv.no/konferansen/lysark2013/hippe_flotten.pdf

ⁱⁱ Valgundersøkelsen fra 2013 vil ikke bli tilgjengelig før senere i 2015.

ⁱⁱⁱ Krugman: «Inequality denial persists, for pretty much the same reasons that climate change denial persists: there are powerful groups with a strong interest in rejecting the facts, or at least creating a fog of doubt.» <http://www.nytimes.com/2014/06/02/opinion/krugman-on-inequality-denial.html>

^{iv} Arbeiderpartiet/de rødgrønnes «skatteløfte» kan plasseres i en mellomposisjon. Her er tankegangen kanskje at skatteøkninger er såpass upopulært at man heller vil fronte et vente-og-se-alternativ. Hvorfor øke skattene for å møte framtidens velferdsbehov når vi bare kan jobbe litt lenger hver av oss, slik Sigbjørn Johnsen og Jens Stoltenberg har gjentatt til det kjedsommelige?

^v <https://www.civita.no/2014/06/10/sma-endringer-i-de-okonomiske-forskjellene>

^{vi} Klassekampen, 20.08.14, «Lurt til å like skatteutt»: <http://www.klassekampen.no/article/20140820/ARTICLE/140829995>

^{vii} <http://www.bloomberg.com/news/2014-08-06/the-1-may-be-richer-than-you-think-research-shows.html>

^{viii} Niehues (2014): «Subjective Perceptions of Inequality and Redistributive Preferences: An International Comparison»: <http://www.iwkoeln.de/de/studien/iw-trends/beitrag/judith-niehues-subjektive-ungleichheitswahrnehmung-und-umverteilungspraeferenzen-175257>

^{ix} Vladimir Gimpelson og Daniel Treisman (mai 2015), «Misperceiving Inequality», NBER Working Papers Series: <http://www.nber.org/papers/w21174>

^x Rødts velgermasse kan sies å være særlig opptatt av utjevning og økte skatter for de rike, noe undersøkelser også viser. Om dette kommer av en generelt lavere toleranse for ulikhet, eller om velgernes preferanser er påvirket av kunnskap eller overdrevne forestillinger om nivået på ulikhet, er et åpent spørsmål.

^{xi} Norton og Ariely (2011): <http://www.people.hbs.edu/mnorton/norton%20ariely%20in%20press.pdf>

Video her: <http://www.washingtonpost.com/blogs/wonkblog/wp/2013/03/06/this-viral-video-is-right-we-need-to-worry-about-wealth-inequality/>

^{xii} <https://www.youtube.com/watch?v=JHijLFQyPsg>

^{xiii} <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article16903360.ab>

Video: <https://www.youtube.com/watch?v=GxYnRRqNnR8>

^{xiv} <http://cevea.dk/analyse/danskerne-vil-have-lighed-rig-og-fattig>

Video: https://www.youtube.com/watch?v=8aC9_v-AbS4

^{xv} Se figur 2 i Epland og Kirkeberg (SSB, 2012): http://www.ssb.no/a/english/publikasjoner/pdf/rapp_201235_en/rapp_201235_en.pdf

^{xvi} SSB, Statistikkbanken tabell 10318 og Kapital 16/2014. Gjennomsnittstallet for topp 399 på Kapitals liste representerer bladets anslag på «reell formue», mens de øvrige tallene forholder seg til likningsverdier som undervurderer den faktiske verdien av bl.a. bolig.

^{xvii} Mest mulig skatt er kanskje ikke et mål i seg selv. Et fokus på skattefinansiert velferd lukter muligens av sosialdemokrati, og ikke av sosialisme. Et samfunn der sentrale samfunnsområder er under demokratisk kontroll, betalt for i fellesskap og holdt utenfor markedet, må like fullt sees på som et viktig steg på veien.

^{xviii} Se flere tiltak i Manifest-rapporten «Det nye Norge» fra 2011.

^{xix} Et annet eksempel kan være at Rødts forslag om å innføre en makslønn på 1,5 millioner vil være veldig velegnet til å redusere lønnsforskjeller etter skatt, men det er neppe sånn at det vil gi økte inntekter for staten.

^{xx} Statistikkbanken tabell 07706

^{xxi} På samme måte bør ikke reaksjonen på høyresidas kutt i formuesskatten være at det «svækker velferden» – argumentet bør snarere være at det bidrar til en udemokratisk maktkonsentrasjon som vil forplante seg over generasjoner.

^{xxii} http://frifagbevegelse.no/forsiden/dyre_tjenester_uansett_252716.html

^{xxiii} Som selv tidligere Høyre-statsråd Victor Norman har erkjent: «Skal vi ha et førsteklasses offentlig tjenestetilbud, må vi betale prisen. Og prisen er høyere skatter. [...] Formålet med skatter er ikke å skaffe penger, men å få private forbrukere og bedrifter til å legge beslag på færre folk, slik at vi får frigjort ressurser til offentlige tjenester. Så lenge vi har knapphet på folk, er det bare gjennom høyere skatter vi kan løse det offentlige fattigdomsproblemet.» Victor Norman, «Regningen, takk!», Dagens Næringsliv, 08.12.2007: <http://lokalsykehus.blogspot.no/2007/12/normans-skattekronikk-i-dagens.html>

^{xxiv} Se Manifest-rapporten «Ute av balanse» fra 2011.

^{xxv} <http://www.fafoarkiv.no/pub/rapp/20099/20099.pdf>

^{xxvi} En undersøkelse gjennomført av Unio i 2015 finner at 66 prosent er villig til å betale mer skatt for å «sikre gode velferdsordninger»: <http://www.unio.no/no/nyheter/nyheter-2015/vil-betale-mer-skatt-for-aa-sikre-velferden>

^{xxvii} Agenda finner i sin spørreundersøkelse i 2014 at 54 prosent synes skattenivået er «passe», 29 prosent synes det er for høyt og 10 prosent synes at nordmenn betaler for lite skatt. 82 prosent mener det er viktig å «motarbeide forskjeller mellom fattig og rik»: <http://www.tankesmienagenda.no/innlegg/fokuset-bor-vaere-pa-velferd-ikke-skatteutt/>

^{xxviii} Noe problematisk er det derimot at Fafo til tider velger å framstille resultatene av slike undersøkelser på en underlig måte. Se: <http://www.manifesttidsskrift.no/fortsatt-rad-til-velferd/>

^{xxix} Alle svar hentet fra Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD): <http://www.nsd.uib.no/solr/nsu>

^{xxx} <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/13329/Endeligxmasteroppgave.pdf?sequence=1>

NOEN TANKER OM PREKARIATET. DEN «NYE» FARLIGE KLASSEN?

AV BEATE SLETVOLD ØISTAD OG MIRJAM FOLKVORD

«Prekariatet» er et begrep som har dukket opp i politiske debatter om arbeidslivet de siste årene. Men helt intuitivt er det ikke. Begrepet er et nyord, satt sammen av «prekær» og «proletariat», som en diagnose på dagens globaliserte arbeidsliv. Det er ment å beskrive både hvordan usikkerhet er i ferd med å bli en definerende del av mange menneskers relasjon til arbeidslivet, og at dette fellestrekket forener dem til en «ny» samfunnsklasse. I det følgende skal vi forsøke å nøste opp i dette begrepet og drøfte hvorvidt det er en fruktbar innfallsvinkel for å analysere utviklingen i det moderne arbeidslivet, og hvorvidt begrepet kan være et verktøy for politisk mobilisering.

HVEM ER PREKARIATET?

Prekariatet består av mennesker som mangler jobbtrygghet, kontroll og forutsigbarhet i egen arbeidssituasjon. Typiske eksempler er tilkallingsvikarer, vikarbyråansatte uten lønn mellom oppdrag, ufrivillig deltidsansatte og «evige vikarer» i bransjer som renhold, hotell og restaurant, transport og bygg, helse og omsorg. Konkrete konsekvenser av dette er uforutsigbarhet i flere ledd: varierende inntekt, usikker tilgang til velferdsgoder som sykepenger, permisjonsmuligheter og pensjonsordninger. I tillegg må vi regne med den godt dokumenterte psykiske belastningen denne typen prekære situasjoner gir den enkelte, i form av stress og bekymring. Den svenske kommentatoren Åsa Lindeborg har beskrevet typisk prekært arbeid som «monotone eller slitsomme jobber man ikke har kontroll over eller kan avansere i. Jobber som ikke er langvarige nok til å gi deg en identitet, jobber på arbeidsplasser der man ikke kan protestere, fordi alle kan byttes ut og de fleste også blir det før eller senere».

PÅ TVERS AV TRADISJONELLE KLASSER

Prekariatet består av mennesker med proletære egenskaper i en prekær situasjon, uten at de dermed *nødvendigvis* tilhører det vi tradisjonelt tenker på som proletariatet. Det folk i prekariatet har til felles er erfaringen av usikkerhet, først og fremst i form av en utrygg tilknytning til arbeidslivet. Opplevelsen av usikkerhet går på tvers av etterkrigstidens etablerte samfunnsklasser. En økende andel arbeidstakere i den nedre halvdel av middelklassen – tenk journalisten eller it-ingeniøren – er ufrivillig selvstendig næringsdrivende, eller akademiske løsarbeidere. Felles for dem alle er at risikoen skyves fra arbeidsgiver, over på arbeidstakerens skuldre. Selv om livsvilkårene og ressursene til den høyt utdannede frilansjournalisten uten oppdrag og den papirløse innvandrer i kebabsjappa er klart forskjellige, har de én ting til felles. Den grunnleggende usikkerheten og den prekære livssituasjonen de opplever hindrer dem i å gjøre noe mange tar for gitt: planlegge livene sine.

IKKE «DET NYE PROLETARIATET»

Prekariatet er med andre ord mer mangfoldig sammensatt enn det de vi tradisjonelt tenker på som proletariatet. Begrepet forbindes først og fremst med Guy Standing, professor ved Universitetet i London, og hans bok *Prekariatet. Den nye, farlige klassen*, som kom på norsk i 2014. Standings poeng er at ideen om proletariatet ikke tar opp i seg de voldsomme endringene som har skjedd i arbeidslivet i mange land. Utflagging av tradisjonelle

industriarbeidsplasser, parallelt med voldsom utdanningseksponering i vesten og stort tilfang av billig og lett utnyttbar arbeidskraft i form av innvandring gir en helt annen sammensetning og *prekarisering* av arbeidsstyrken. Siden 80-tallet har mange vestlige land respondert på økonomiske kriser i flere omganger med å deregulere stillingsvernet og åpne for økt bruk av midlertidige ansettelser. Troen på at muligheten til å hurtig tilpasse antallet ansatte etter stadig hurtigere markedssvingninger skal gjøre næringslivet mer konkurransedyktig har vært drivkraften. Resultatet er at en stadig voksende gruppe enten står utenfor – eller er i konstant fare for å falle ut av – arbeidslivet. Unge og innvandrere er spesielt utsatte grupper. Standing kritiserer fagbevegelsen – for å ikke ha tatt inn over seg denne utviklingen, men istedenfor lukket seg rundt å forsvare det stadig krympende tradisjonelle proletariatets rettigheter.

Konsekvensen, mener Standing, er at prekariatet ikke føler seg representert av noe politisk parti, fagbevegelse eller sosial bevegelse, men føler sinne, uten å kunne omsette sinnet i politisk handling. Innad i prekariatet er det en rekke brytninger og interessekonflikter, for eksempel den hvite arbeiderklassen som opplever at arbeidsinnvandrere «tar jobbene deres» og snylter på velferdsstaten. Det gjør at mange i prekariatet sympatiserer med høyrepopulistiske partier med en innvandringskritisk linje. Samtidig mener Standing at denne situasjonen forverres ved at selv de sosialdemokratiske regjeringene i mange europeiske land stadig kutter i den offentlige velferden.

Vi ser ikke på proletariat og prekariat som konkurrerende begreper, men forstår begrepet som et nyttig supplement til de verktøyene vi allerede har. Proletariatet fanger opp den grunnleggende motsetningen mellom arbeid og kapital. Prekariatet peker på at forholdet mellom arbeid og kapital er organisert mer mangfoldig og komplisert enn for tredivjetten år siden. Forskyvningen av risiko over på arbeideren selv kan bidra til å tilsløre det som tidligere har vært tydelige skillelinjer i debatten om arbeidslivet.

MOBILISERING OG POLITISK HANDLING

Å mobilisere prekariatet, og de som frykter å havne i det i tillegg, er med andre ord en utfordrende, men nødvendig politisk oppgave. Vektleggingen av usikkerhet på tvers av tradisjonelle samfunnsklasser bærer i seg et potensial for å mobilisere bredt: mot deregulering, mot å bli behandlet som en utskiftbar brikke, for trygghet, autonomi og retten til å planlegge egen framtid. Det ligger et potensiale for fellesskap på tvers av tradisjonelle sosiale, kulturelle og etniske skiller i å tematisere usikkerhet. For et politisk parti med ambisjoner om vekst i velgeroppslutning er det en viktig oppgave å tenke rundt hvordan et slikt fellesskap kan adresseres og mobiliseres.

Samtidig: Er det virkelig mulig å organisere såpass forskjellige grupper som akademiske løsarbeidere og papirløse arbeidsmigranter i en felles sak? Standing kaller prekariatet «a class in the making», med henvisning til Occupy-bevegelsen og ungdomsprotestene i Europa under og etter finanskrisen. Prekariatet som klassefellesskap kan kun hente politisk mobiliseringskraft i den grad det er et bevisst fellesskap, en klasse for seg selv.

Fraværet av en fast yrkesidentitet og tilhørighet gjør for eksempel fagorganisering vanskelig. Nettopp på grunn av mangfoldet av arbeidslivstilknytninger blant menneskene som utgjør prekariatet, er det dessuten svært vanskelig å tallfeste omfanget av denne «klassen». Vi tror da heller ikke at det er nødvendig. Vi tror at begrepet kan bidra til en bedre forståelse av de politiske prosessene vi allerede kjenner til. I motsetning til de alt etablerte måtene å tenke om klasse på, rommer «prekariatet» en mulighet til å se på de samlede konsekvensene av de siste tiårenes avreguleringer av arbeidslivet på tvers av de tradisjonelle sosiale og økonomiske skillelinjer i arbeidslivet, på hva som forener arbeidstakere i ulike deler av arbeidslivet, ikke bare hva som skiller dem. Prekariatet er et kronglete moteord, men på langt nær så kronglete som den politiske virkeligheten begrepet forsøker å si noe om.

JAKTEN PÅ FORSKJELLS-NORGE

AV FREDRIK V. SAND

PROLOG: ET DOBBELT ØYEBLIKSBILDE

13. mars 2015: Tomme rømmebokser, halvfulle salsa- og jalapeñoglass. Skåler tømte for mais, agurk, Isbergssalat, paprika og revet ost. Fredagstacoen er fortært rundt utallige stuebord over det ganske land, akkompagnert av gullrekka på NRK. Sunget inn av ukjente bluesartister og tidligere gameshow-deltakere. Bård Hoksrud og Ketil Solvik Olsen, Samferdselsdepartementets Helan og Halvan, har spredd fredagsstemning hos Nytt på Nytt.

I en svart stol, foran blått lys og abstrakte dekorasjoner i gull sitter Bjørn Kjos, Norwegian-sjefen som nettopp har fått skuldrene lettet fra vekten av en ukes flystreik. Her sitter også franske Thomas Piketty, omtalt som økonomiens rockestjerne. Den økende tendensen til å presentere akademikere på denne måten skal jeg ikke ta opp i denne sammenheng. I kveld sitter de begge uansett i stoler utallige rockestjerner og andre kjente fjes har holdt varme før dem.

Thomas Piketty har i sitt mammutverk *Kapitalen i det 21. århundret* vist at de økonomiske forskjellene øker, og at hovedgrunnen til dette er at kapitalinntektene vokser mer enn arbeidsinntektene og økonomien i sin helhet. Kjos er det glisende ansiktet til flyselskapet Norwegian, en kransekaketopp på den «moderne» utviklinga i norsk arbeidsliv: Oppstyking av selskaper, franchise, outsourcing, innleid arbeidskraft og fri flyt – med tilsvarende fragmentering av ansvar, og svekket mulighet for organisering og makt for arbeidsfolk.

Denne oppstykinga og utsettinga kan man finne igjen fra Kjos' lavprisflykjede, Petter Stordalens hoteller og Ole Robert Reitans butikker til Forsvarets renholdere. Dette er en drivende årsak til at økonomien utvikler seg slik Piketty påviser. Selskapene deles opp: Et selskap hvor drift og folks arbeidsplasser ligger, hvor ansatte har rett på representasjon i styrerommet og det forhandles om lønn fra bunnlinja. Inntektene og kapitalen samles opp et annet sted. Gjerne sammen med de faktiske lederne i bedriften. Her skummes fløten til det nesten ikke er meieri igjen.

Fanget i en slik logikk kan selv hotelleiere som profilerer seg på miljø og skattevilje sitte med et større selskap som eier og leier ut eiendom, et annet som står for daglig drift, et tredje leverer tjenester, og slik kan vi fortsette. Når enhetene har betalt husleia oppover er det lite igjen å forhandle om for de ansatte.

Ikke bare skaper dette hindre for at profitten fordeles rettferdig, framfor at den blir sugd oppover. Forbindelseslinjene mellom arbeidsgiver og arbeidstakere, mellom elitene og vanlige folk, er i ferd med å ryke. Dette forsterker forskjells-Norge og ulikheten i maktbalansen mellom arbeid og kapital. Når det begrenser virkningene av lovgivning og politikk svekkes også demokratiet.

Hos Skavlan sitter de overfor hverandre. Kapitalkritikeren Piketty og kapitalisten Kjos. Skavlan benytter anledningen til å namedroppe Karl Marx.

Et øyeblikksbilde fra en *nesten* helt vanlig fredag i mars. Et bilde på at økende forskjeller og kampen om makt i arbeidslivet er med på å prege samfunnet, helt inn i fredagsidyllen i det norske hus. Men hva ligger under overflaten i dette Skavlandet?

Trangen til å finne ut hvordan ting henger sammen er universell. Fra småbarn som demonterer leker til bestefedre som dedikerer seg til slektsgranskning.

Når vi snakker om forskjeller i penger og makt blir disse sammenhengene ekstra viktige. Det er et gammelt uttrykk som sier at «where you stand depends on where you sit». Men ikke bare er det slik at vårt ståsted påvirkes av vår materielle posisjon og de forholdene vi lever under. Det er også slått fast at hvilke *oppfatninger* du har om hvordan virkeligheten ser ut hva angår økonomisk ulikhet påvirker hvilke holdninger du har, minst like mye som hvordan det faktisk er. I Norge har dette blant annet blitt forsket på hos Norges Handelshøyskole (NHH).

Derfor er det all grunn til å jakte på sannheten om forskjells-Norge.

HVA HAR FORBES TIL FELLES MED KARL-BERTIL JONSSON?

Da Thomas Piketty besøkte Oslo i desember 2014 sa han i sitt foredrag i Universitetets aula at det er trist at man må gå til bladene for å finne tall på formuene til de rikeste. Piketty viste til Forbes, et amerikansk forretnings- og finanstidsskrift, som lager lister over verdens rikeste mennesker. Norge intet unntak.

I teksten «Uskarpe klassebilder» i Bokmagasinet i Klassekampen 17. januar 2015 etterlyser kritiker Bjørn Ivar Fyksen at den ujevne fordelingen av penger og makt i større grad reflekteres i samtidslitteraturen. Utgangspunktet er at han leser økonomitidsskriftet Kapitals liste over Norges 400 rikeste og ikke vet «hvem disse menneskene er», utover de mest kjente, som Fredriksen, Reitan, Thon, Andresen, Hagen, Røkke og Stordalen.

DET FINANSDEPARTEMENTET IKKE SIER

Etter regjeringsskiftet var det ikke lenger fritt innsyn i skattelistene. Og informasjonen i skattelistene gir langt i fra det fulle bildet om Norges rikeste. Det oppgis ikke bruttotall og ofte ligger rikdommen et helt annet sted enn på private bankkonti.

Når Karl-Bertil Jonsson på skandinavisk rikskringkasting hver jul setter seg ned med Ligningsutskriften, for å sortere ut pakkene til de rikeste, legger han pakkene til alle adressater oppført med skattbar inntekt på over 50 000 kroner til side i en sekk. En tannlege har oppgitt inntekt på 36 000 kroner i ligningen. Pakken havner i sekken allikevel «for Karl-Bertil Jonssons far hadde etter å ha blitt rotfylt sagt at alle tannleger snyter på skatten og tjener forskrekkelig mye penger.» I dag er dette nok mer relevant for de som oppretter postkasseforetak på Cayman Islands eller kynisk deler opp selskaper for å minimere skatteutgiftene.

På Kapitals toppliste får vi noe mer. Som de selv forklarer er ikke topp 400-listen en opplisting av hvilke midler den enkelte disponerer på sin bankkonto, «men snarere en oversikt over privat eierskap, kontroll og makt i norsk næringsliv». Intet mindre.

«Kapitals toppliste er "en oversikt over privat eierskap, kontroll og makt i norsk næringsliv". Intet mindre.»

I artikkelen «Detektivarbeidet bak listen» skriver Kapital om det omfattende, ressurskrevende og systematiske arbeidet, hvor de undersøker og kontrollerer selv, framfor å basere seg på offisielle oversikter. De «følger kontroll og ikke formalia» når de prøver å se Norges aller rikeste i korta. Overveldende, men uvurderlig og informasjonsrik formidling. Her ligger informasjon som Finansdepartementet ikke anstrenger seg allverden for at det norske folk skal ha tilgang til, på tross av at dette viser seg å være avgjørende når vi skal danne oss en opplyst mening videre. Informasjon høyrefløyen gjør det de kan for å tilsløre ytterligere.

KAPITAL > GINI

Den såkalte Gini-koeffisienten har vært et vanlig statistisk mål på graden av inntektsulikhet, som blant annet brukes av Finansdepartementet. Denne gjorde at de rødgrønne kunne si at «under oss har forskjellene gått ned», og få godkjent i medienes faktasjekk, på tross av en enorm vekst i antallet barn som vokser opp i fattigdom, parallelt med over 100 nye milliardærer. Fra representanter for SSB og NHH og hos både Dagens Næringsliv og Minerva har Gini-koeffisienten også blitt erklært mindre viktig for moderne ulikhetsdebatt.

Her bidrar Kapital til et mer relevant bilde. «Det kreves altså over en halv milliard for å komme med i det gode selskap» kan man lese i deres utgave 16/2014, side om side med titler som «Formuene vokser» og «De rikere blir rikere». Men hvem er disse rike som blir rikere og som få av oss kjenner navnene på?

STOREULV, UNGE ARVINGER OG DAGLIGVAREBRANSJEN

På topp er selveste «Storeulv»: John Fredriksen, god for over 100 milliarder. Og med over 35 av disse på konto må selv Kapital dra på med et «(!)».

På plass 47 har vi Knut N. Tønnevold Ugland (27). «Den unge fotballkeeperen» som arvet hele rederikonsernet Ugland. På samme alder som undertegnede er han stabilt god for 3 775 millioner. «Are you so equal you don't have inheritance?» spurte Piketty da han i universitetsaulaen kommenterte regjeringas avskaffelse av arveavgiften. Svaret er nei.

«"Are you so equal you don't have inheritance?" spurte Piketty da han i universitetsaulaen kommenterte regjeringas avskaffelse av arveavgiften. Svaret er nei.»

Vi kan lese om brødrene Fred. og Petter Olsen, gode for 10–15 milliarder, som attpåtil har fått medhold i EFTA-domstolen i at norske myndigheter kan ha beregnet for mye skatt fra familiestiftelsen Ptarmigan. Og vi får presentert Varner-brødrene som kontrollerer «hele 20 prosent av det norske klesmarkedet».

Dagligvarehandelen er solid representert i topp 10 av lista: Med Rema-gründer Reitan på 2. plass, fulgt av Olav Thon med kjøpesenterkjeden Amfi i porteføljen og Johan Johannson fra NorgesGruppen (Meny, Kiwi, Joker, Spar, Deli de Luca, Mix, Asko osv.) før Stein Erik «Rimi-Hagen» kommer på 6. plass.

Her finner vi altså mye makt og penger. Men hva med de som jobber i disse butikkene, de som heller ikke sitter i Skavlans stol? Du kan lese et annet sted i denne samlingen at vi nordmenn tror butikkansatte tjener en halv gang mer enn det de faktisk gjør. Hvor finnes kunnskapen?

BAK KOMMUNIKASJONS RÅDGIVERE OG RØMMEGRAUT

Da Magnus Marsdal i 2005 fikk spørsmål av *Bøygen*, et litteraturtidsskrift som drives av masterstudenter ved litteraturprogrammet ved Universitetet i Oslo, om hva man bør lese og hvorfor, svarte han *Statistisk årbok*. Begrunnelsen var at man her fikk korrigert samfunnsbildet fra kommunikasjonsrådgivere, akademikere, kultureliten og andre, av at klasse og utbytting er utdaterte og irrelevante begrep.

Tilbake på 80-tallet pekte også Jon Ivar Elstad og AKP i boka *Det norske samfunnssystemet i slutten av 20. århundret* i retning av Statistisk sentralbyrå for å se det Norge som eksisterer ved siden av 17. mai, rømmegraut og en folkelig konge.

Å bla i *Statistisk årbok 2013* kan være en fascinerende reise i utallige (nummererte, strengt tatt), detaljerte opplysninger om norske fylker og tettsteder, valgresultater, antall bedrifter. Det er en opplevelse i seg selv å studere tabellen over antall sysselsatte i industri og bergverksdrift i dette landet, etter fylke, fra 2007–2011.

LITE TABLOIDE TALL OG TABELLER

Men bortsett fra en liten oppgang i antallet fra 2007–2008 utgjør tabellen alene ingen motfortelling til kommunikasjonsrådgiverne og kulturelitens samfunnsbilde. Det er rett og slett ingen enkel oppgave å trenge gjennom alle disse tallene og tabellene. Da hadde det gjort seg med et glossy magasin, tilsvarende det de næringslivsinteresserte har til rådighet. Eller kanskje tiden kan sette oss på sporet av det tapte? Heldigvis har de som vil trenge gjennom akkurat dette bindet av *Statistisk årbok* framtida for seg.

«For å trenge gjennom alle disse tallene og tabellene hadde det gjort seg med et glossy magasin, tilsvarende det de næringslivsinteresserte har til rådighet.»

Nå kan det nemlig leses på ssb.no at «Statistisk årbok ble nedlagt med 2013-utgaven. Noen av tabellene derfra blir likevel videreført.»

SSB forklarer dette med at at årboka besto av statistikker publisert på forskjellige tidspunkt, men bare kom ut én gang i året, og dermed fort ble uaktuell. I tillegg til at både antall abonnenter og salget av boka var gått kraftig ned år for år, spesielt etter at Statistisk sentralbyrå etablerte sine nettsider i 1995. På 80-tallet hadde årboka et opplag på rundt 40 000. I 2012 var opplaget 1400, hvorav 550 gikk til abonnenter, stort sett bibliotek, andre institusjoner, og noen enkeltpersoner (trolig pensjonister, kan SSB opplyse) og 200 eksemplar ble solgt utover det.

DE NYE MEDIENE

I Sverige utkom siste *Statistiska årsbok* med 2014-utgaven, hvor de skriver i forordet at «Med de nya medier som tillkommit finns andra presentationssätt för att bättre ge en bild av Sverige.»

Men når selv ikke Statistisk sentralbyrå klarer å gi et årlig, tilgjengelig oversiktsbilde over det norske samfunnet, hvordan skal vi da klare å henge med i en stadig mer fragmentert tid? Og ikke minst: Hvem har denne muligheten? Mer om det siden.

I hovedstaden utgis *Statistisk årbok for Oslo* fortsatt årlig av Utviklings- og kompetansetaten, men fra 2013 kun digitalt. Hvorvidt det store bildet har blitt mer eller mindre tilgjengelig de siste årene kan man jo spørre seg om. Det er ikke lett å navigere i det digitale havet av all verdens kunnskap. Selv ikke med en app.

«Det er ikke lett å navigere i det digitale havet av all verdens kunnskap. Selv ikke med en app.»

Og når vi først finner informasjonen om forskjells-Norge, klarer vi å kjenne den igjen i den virkelige verden?

ULIKHETENS SLØR

Kongen av campingplassen i Ole Ivars-låta med samme navn har ikke bare størst vogn, størst platting og størst kjerring, men også størst gjeld. Kanskje Ola Nordmann kan sies å være den samme kongen av den globale campingplassen?

Vi er på fjortende plass i verden med en gjeldsgrad på 244 prosent av BNP. Gjelden har vokst raskere enn både boligprisene og husholdningenes inntekter og «finansielle formue». Norge har et historisk rekordhøyt gjeldsnivå.

KREDITT KAMUFLERER

I boka *Harde tider* referer journalist Ingeborg Eliassen til en Harvard-artikkel om hvordan enkel tilgang på kreditt kamuflerer folks reelle privatøkonomi: «Hvis naboen har samme bil som du selv, er det ikke lett å vite om hun har betalt den kontant eller lånt til over pipa. Det er lett å tenke at når alle har bil, har alle like god råd. Siden de fleste også vanligvis omgås andre på samme økonomiske nivå, blir slike oppfatninger styrket.»

Sentrum-venstre tenketanken Agenda har gjennomført en undersøkelse hvor folk har blitt spurt om hvordan de trodde den samlede formuen var fordelt i befolkningen, og hvordan de ideelt sett ønsket at det skulle være. Resultatene viste at vi tror den nederste femtedelen sitter på seks prosent av formuen, og ideelt sett burde ha femten prosent. I realiteten har den femtedelen som er nederst *minus* fem prosent av den samlede formuen. De har ingen formue, bare gjeld.

STRUKTURENE SVINNER

De store strukturene er det få som lenger kjenner seg igjen i. Vi ser alle den grunnleggende forskjellen mellom makten som ligger hos Petter Stordalen eller Bjørn Kjos og den som ikke ligger hos Choice-hotellenes stuepiker og resepsjonister eller Norwegians flyvertinner og piloter, altså forskjellen mellom kapital og arbeid, mellom kapitalistene og arbeiderklassen.

«Vi ser alle den grunnleggende forskjellen mellom makten som ligger hos Petter Stordalen og den som ikke ligger hos Choice-hotellenes stuepiker og resepsjonister.»

Allikevel er andelen som identifiserer seg selv som denne arbeiderklassen fallende. Statsviter og valgforsker Tor Bjørklund har presentert tall som viser at andelen med såkalt arbeiderklasseidentifikasjon ble halvert fra 40 til 20 prosent i perioden 1965–2001. I en undersøkelse gjennomført av Synovate for Minerva i 2009 var andelen som kalte seg selv arbeiderklasse noe høyere, 28 prosent.

Betydelig flere ser på seg selv som arbeidere, 54 prosent i følge en undersøkelse gjennomført av MMI i 2005. 37 prosent av disse ufaglærte, 17 prosent faglærte. I et essay i Morgenbladet 21. august 2014 foreslo tømremester Ole Thorstensen en ny inndeling av klassene. Hvor man skiller mellom overklasse, middelklasse og de manuelle.

At det er et problem når det kun er akademikere som forholder seg til klassebegrepet burde det være liten tvil om. Men hva er løsningen?

I boka *Slikt å gjøre, slikt å føre* (med Jonas Gahr Støre). Om arbeiderbevegelsen før, nå og (kanskje) i framtida skriver arbeiderforfatter Stein Buan om begrepene klasse og arbeiderklasse og peker på hvorfor han selv kan finne på å unngå disse: «Dette er ord med sterke heftelser. Orda forteller svært mye om den som bruker dem. Jeg bruker orda, men ikke på død og liv. Jeg ser an tid og sted. Hvis ordene kan blokkere for tillit og fornuftig samtale, finner jeg andre måter å si det jeg vil på.»

Seinere i boka leverer han også argumenter for det motsatte: «bruk av ordet arbeiderklassen gir innsikt. Du kan ikke bruke det uten å få støt. Du må tenke over ordet. Hva er arbeiderklassen? Hvor er den? Og det ligger i ordets sjel at det også må ha sin motpol. Ordet er lada, motpolen er lada motsatt. Om en drister seg til å bruke ordet arbeiderklassen erkjenner en i samme åndedrag at overklassen, motparten, borgerskapet, kapitalistklassen finns.»

Stilt ovenfor dilemmaer som dette kan de fleste av oss frykte et evig liv i form av Auguste Rodins skulptur «Tenkeren».

Men å i det hele tatt kunne tenke lange tanker kan også vise seg å være et slags privilegium.

FELLESSKAP I OPPLØSNING?

I teksten «En ufaglært fortelling» i Klassekampen 31. januar 2015 skriver forfatter Jan Kristoffer Dale fra sin tid i bemanningsbransjen. «Usikkerhet var stikkordet for åra 2006–2011 da jeg jobba som midlertidig ansatt. Jeg bodde hos foreldrene mine, og siden jeg ikke hadde fast jobb, fikk jeg ikke lån. Det var totalt umulig å planlegge framtida, og jeg slutta å tenke lengre enn kontrakten jeg hadde.»

Før hadde vi en større tradisjonell industriarbeiderklasse med relativt stabile jobber, samlet på store arbeidsplasser. Vi er fortsatt helt avhengige av industri, og arbeiderklassen er ikke død. Det finnes også fortsatt svære arbeidsplasser, bare se til sykehusene. Men det er ikke til å komme utenom at arbeiderklassen er betydelig mer fragmentert enn før.

«Vi er fortsatt helt avhengige av industri, og arbeiderklassen er ikke død. Men det er ikke til å komme utenom at den er betydelig mer fragmentert enn før.»

Mer midlertidighet, mer ufrivillig løsarbeid, flere tvungne selvstendig næringsdrivende. Både FAFO og Fellesforbundet peker på endringer i bedriftsstørrelser i retning av mindre enheter, oppdeling av virksomheter og outsourcing som avgjørende forklaringer på at fagbevegelsens organisasjonsgrad faller (Dagsavisen 15. mai 2015). Yrkesidentitet, klassebevissthet og fellesskap kan oppstå gjennom organisering og kamp i fagbevegelsen. Men hvordan skal

kampen føres når arbeid og kapital er i fri flyt, selskapssystemene enda mer fragmenterte enn arbeidsplassene og arbeiderklassen?

LANGTIDSMINNET SVIKTER

I sin bok om *Prekariatet* skriver Guy Standing om det han kaller for «Den prekariserte bevissthet»: «Prekariatet defineres ved kortsiktighet, noe som kan utvikle seg til en massiv ødeleggelse av evnen til å tenke langsiktig» som også møter en digital virkelighet med internett, tekstmeldinger, Facebook, Twitter og andre sosiale medier som er «med på å omprogrammere hjernen» og «ødelegger langtidsminnets bearbeidelsesprosess (...) evnen til å resonnerer gjennom kompliserte prosesser og evnen til å skape nye ideer og tenkemåter». «Det digitaliserte ordet (...) tvinger hjernen til å konsentrere sin oppmerksomhet om umiddelbare beslutninger og reaksjoner.»

Han oppsummerer med at «prekariatet lider av informasjonsoverflod fordi de mangler en livsstil som kunne ha gitt dem kontroll og evne til å skille det brukbare fra det unyttige.»

Her ligger noe mange av oss kan kjenne igjen. Vi har alle vårt å streve med, og mer og mer er oppstykk og flyter rundt. Dette kan ramme stadig flere av livets områder.

Flaks vi alle har gullrekka å holde fast ved.

BONUSSPOR: FORSKJELLS-NORGE

AV MARIE SNEVE MARTINUSSEN

Publisert i Klassekampen 16.05.2015.

I morgen skal Norge feires. Korps-Norge, Kroneis-Norge og ikke minst Sekkeløp-i-bunad-Norge. Nervøse 7.-klassinger skal holde tale om Eidsvoll og demokratiet. Og til slutt roper vi hurra for alt det som er verdt å feire.

Samtidig, i skolegårder og på torg landet rundt, finnes det et Norge som ikke fortjener hurrarop. Som vokser skremmende raskt, og som det snakkes altfor lite om: Forskjells-Norge.

Forskjells-Norge er at kvinner tjener 85 prosent av det menn tjener, at antallet norske milliardærer øker i takt med andelen fattige barn og at en kokk kan regne med å leve ti år kortere enn en arkitekt. Det er når familien ikke kan planlegge hva de skal gjøre i helga, fordi pappa ikke vet om han skal på jobb. Det er når man har fast stilling uten rett på lønn og når navnet ditt avgjør om du blir innkalt til jobbintervju eller ikke.

Systematiske og urettferdige forskjeller finnes, også i verdens rikeste land. Og selv om ingen har gått til valg med slagordet «Ja til flere millionærer og fattige barn, nå!», så er det akkurat det som har skjedd. I dag lever åtte prosent av alle norske barn i fattigdom, mot sju prosent da den rødgrønne regjeringa tiltrådte i 2005. Og prosentene er virkelige barn i virkelige familier, som går i 17. mai-tog som alle andre. I snitt vil to av barna bak den røde, hvite og blå fanen til klasse 2B på Sogne barneskole vokse opp i en familie med inntekt under fattigdomsgrensa.

Kanskje var det nettopp barnetogene Siv Jensen tenkte på da hun tirsdag denne uka la fram regjeringas tiltak mot barnefattigdom i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett. 106 nye

millioner er satt av for å gjøre det lettere å leve i fattige familier. 106 millioner er et stort tall. Fordelt på de nesten 100.000 barna, er det snakk om en sårt tiltrengt tusenlapp i året.

Men det er vanskelig å tenke på disse tallene uten å samtidig huske et enda større tall. 4,1 milliarder. Det er kronene den samme Jensen i høst kuttet fra samfunnets felles budsjett, statsbudsjettet, og ga i skattelette til dem med formuer. Et tiltak som sørger for at landets ti rikeste menn i snitt har 12,5 millioner ekstra å bruke på årets 17. maifeiring. For en slik sum gjør kanskje flere som Stein Erik Hagen, leier balkong på Grand hotell for å vinke til barnetoget?

Det teatraliske uttrykket «som smuler fra de rikes bord» har vel knapt vært mer passende. Dramaturgien løftes ytterligere når vi tar med at den samme finansministeren på under halvannet år har fjernet både arveavgift på formuer og barnetillegget for uføre. Og at hun 1. juli kan feire at endringer i arbeidsmiljøloven trer i kraft. Endringer som skaper mer midlertidighet, mer utrygghet og mindre frihet, og som først og fremst vil ramme de gruppene som allerede står svakest i arbeidslivet.

Kampen mot Forskjells-Norge må kjempes på flere arenaer. Vi må sørge for en skole og et arbeidsliv som ikke skaper og forsterker forskjeller, og for en skattepolitikk som omfordeler når forskjellene allerede finnes. Tiltakslista inkluderer blant annet likelønn, gratis barnehage, faste og hele stillinger, tak på lederlønninger og brudd med Arbeiderpartiets skatteløfte.

Det er ei lang liste, og mange kamper som må kjempes. Men det beste beviset på at en aktiv politikk mot Forskjells-Norge faktisk er mulig, er å se på hvordan dagens regjering driver en minst like engasjert politikk for å øke forskjellene.

Det er dette Norge vi må snakke om, og kjempe mot, når 17. maimusikken har stilnet og iskremen er spist opp.

BONUSSPOR: DET JONAS IKKE SIER

AV BJØRNAR MOXNES

Publisert i Klassekampen 23.04.2015.

KAN VI STOLE PÅ ARBEIDERPARTIET I KAMPEN MOT FORSKJELLS-NORGE?

Det spørsmålet sitter jeg igjen med etter Aps landsmøte. I talen sin snakket Jonas Gahr Støre om å videreutvikle Norge som et samfunn med små forskjeller. Men vent litt. Har Norge små forskjeller? På 1980-tallet tjente de superrike 26 ganger snittinntekten. På 2000-tallet tjente de 178 ganger snittinntekten. 178 ganger, er det små forskjeller? Det finnes riktignok andre land som har enda større forskjeller, men det betyr ikke at forskjellene i Norge er små.

Å snakke slik Støre gjør, usynliggjør dem som har dårlig betalte jobber. Det er de siste de trenger, mange av dem har det vanskelig nok fra før. Mange skammer seg fordi de ikke kan dra på ferier eller gi barna samme muligheter som andre. Men de som virkelig bør skamme seg, er de etablerte partiene som har latt forskjellene i landet vårt bli altfor store.

Framveksten av forskjells-Norge er vår største utfordring som samfunn. Da holder det ikke bare å være mot at forskjellene øker. Det trengs et vendepunkt, sånn at de blir mindre. Dette er

noe nordmenn flest ønsker seg. Gjennom hele 2000-tallet mente 2 av 3 at det var en hovedoppgave for politikerne å minske forskjellene. Likevel skjedde det lite. Hvorfor? Bryr de seg egentlig? For vi kan jo snu utviklinga om vi vil.

Støre snakker gjerne om at de mørkeblå øker forskjellene og at det er farlig. Det han ikke sier så mye om, er hva Ap selv vil gjøre med dette. Jeg tenker særlig på tre ting:

1. Hva vil Ap gjøre for alle dem som jobber på korte kontrakter for bemanningsbyråer, og aldri får tryggheten og friheten som ligger i fast jobb? Med lite forhandlingsmakt, lav lønn og dårlige muligheter til boliglån kjenner de virkelig forskjells-Norge på kroppen.
2. Hva vil Ap gjøre med formueskatten? Hva med for eksempel et ekstra trinn, slik at personer med store formuer betaler mer i skatt enn dem med små formuer?
3. Blir arveavgiften gjeninnført om Ap kommer i regjering?

Jonas Gahr Støre har ikke svart på innlegget.

NORGE 2015 – VERDISKAPING OG PRODUKSJON

Et hefte av Analyseutvalget i Rødt, januar 2015:

Har vært på 5. plass på Tronsmos Ti på topp.

«Det er hevet over enhver tvil at produktivitsutviklingen i Norge har vært en sentral komponent i den velferdsutviklingen vi har sett i etterkrigstida. Samtidig er det stor uenighet om hvordan produktiviteten skal øke, og ikke minst om hvordan gevinstene av produktivitsutvikling skal fordeles. Heftet fra partiet Rødts analyseutvalg gir en god innføring i de ulike synene på produktivitet.»
Björgulv Braanen, redaktør i Klassekampen

- Hva er de rådende utviklingstrekkene i norsk verdiskaping og produksjon?
- Hva må ligge til grunn for en bærekraftig næringspolitikk?
- Ligger løsningene hos ekspertgrupper som Siv Jensens produktivits-kommisjon og Scheel-utvalget, eller finner vi andre svar ved å gå tettere på det norske samfunnet?

I dette heftet finner du tekster av Marie Sneve Martinussen, Stein Stugu, Halvor Langseth, Unni Kjærnes, Lars Gunnesdal og Fredrik V. Sand. Økonom og velferdsforsker Henrik Herlöv Lund og Enhedslisten-politiker Per Clausen forteller om erfaringer fra lignende prosesser i Danmark.

Kan bestilles på www.marxisme.no/forlaget